

NARCISSISME-DISKUSSION OG FREUD-FILOLOGI FRA ÅRHUS

En anmeldelse af *Freuds narcissisme*

Af Rolf Reitan

Forlaget Klim, Århus 1988. Pris 198 kr. 182 s.

Lars Andersen

Det århusianske forlag Klim, der tidligere har udgivet Laplanches magnum opus *Liv og død i psykoanalysen*, har nu bundet an med endnu en freudologisk sværvægt, denne gang dansk. Forfatteren er ganske vist en af de mange nordmænd ved Århus Universitet, litteratur-lector Rolf Reitan. Efter tidligere mest at have gjort sig bemærket som marxist har han nu – efter et tydeligvis uhyre omfattende og grundigt forskningsarbejde, der virkelig er gået ad fontes – skrevet et manuskript på 800 sider (!) om narcissisme-begrebets tilblivelse og udvikling hos Freud. Det er så blevet komprimeret til nærværende bog, som forlaget med fuld ret kalder ”lærd og væsentlig” og ”svær, men givtig”. Her stilles store krav til læserens koncentrationsevne, faglige forudsætninger – og Freud-interesse.

Reitan har absolut ære af sit debutarbejde i Freud-arkæologien, så han havde ikke behøvet i så høj grad at søge – per fas et nefas – at profilere sig selv på bekostning af vore førende hjemlige Freud-forskere, duoen Andkjær Olsen & Køppe. Inspirationen fra Fransk psykoanalyse er fælles, men Reitan er omhyggelig og tekstnær indtil det omstændelige i detaljen, uden Andkjær & Køppes tilbøjelighed til pædagogiske ”tydeliggørelser” af Freuds ord – der ganske rigtigt under tiden kan være diskutabile (s. 89). Til gengæld skriver Andkjær & Køppe altid klagende, overskueligt og læseligt, også når man er uenig med dem – kvaliteter man godt kan savne i denne stærkt fortættede bog.

Hvad er så den røde tråd i bogen? Først og fremmest søger Reitan, via nærlæsning af Freuds værker og breve, protokollerne fra wiener-psykoanalytikernes ”onsdags-møder”, etc., at efterspore narcissismens udvikling – både som psykoanalytisk begreb og som en livshistorisk og psykisk realitet, som dette begreb er begreb *om*. Reitan noterer først den principielle umulighed af en entydig bestemmelse af ’narcissismen’ (s. 17). Som terminus technicus stammer den fra det 19. årh.s seksuologi, hvor den betegner en perversion, i psykoanalysen bliver den snart forbundet med den infantile ’autoerotik’, snart adskilt her fra som en særskilt fase, på vejen til den egtl. objekt-kærlighed, hvor det egne ”jeg” er eksklusivt kærligheds-objekt (Reitan har her den kuriøse pointe, at autoerotikken er fantasi-løs). Videre

gennemgår Reitan den tidlige psykoanalytiske paranoia-diskussion, og polemiserer imod den gængse opfattelse, at Freud udviklede sit narcissisme-koncept som modtræk imod Jung.

I denne sammenhæng drøftes også det driftsteoretiske problem, om hvorvidt jeg'et skal ses som en libidinøs dannelse, som narcissistisk seksual-objekt, el. som en "instans" i det "psykiske apparat", som libidoens modsætning – mest vellykket kombinerer Freud den rene narcissisme med jeg'ets genese i begrebet om 'lyst-jeg'et' (1911). Moderen el. moder-brystet er på dette stadi ikke "objekt", men opleves som lystkilde som en del af jeg'et. Barnets første egtl. objekt bliver derfor faderen. Freud havde på et tidspunkt en hypotese om, at et narcissistisk-homoseksuelt objektvalg, forud for det senere heteroseksuelle valg "efter tilknytningstypen", skulle være et normalt led i drengens udvikling mod fuld objektkærlighed. Per Aage Brandt har teoretiseret videre i denne retning (1980), og det samme gør Reitan i sine overvejelser over den 'mandligt-genitale' narcissisme.

Bogens drøftelse af *kvindelig narcissisme* er subtil, men disputabel. Det betones, at den narcissistiske kvinde ønsker at blive elsket, ikke at elske, og at den for kvinden typiske vej til fuld og aktiv objektkærlighed iflg. Freud først går gennem kærligheden til barnet, der var en del af hende selv (et 'narcissistisk objektvalg' m.a.o.).

Det er ikke muligt her at nævne el. blot antyde mere end nogle få af de mange interessante pointer i bogens begrebsanalyser, hvor Reitan f.eks. i sin eksegese af den Freud'ske videnskabstekst skelner mellem en "primær narcissisme" (jeg'ets) og en oprindelig "absolut narcissisme", og sammenhængende hermed mellem en 'positiv' og en 'negativ' narcissisme (et fransk-inspireret begrebspar, der ikke bliver forklaret, men i stedet forbundet med hhv. konstansprincippet og træghedsprincippet for energi-omsætningen i det "psykiske apparat"). – Hvad der derimod her skal fremhæves, er, at bogens styrke og begrænsning er, at den udforsker den freudianske teori-labyrinth *indefra*. I sine refleksioner over rent intra-psykoanalytiske begrebs-sammenhænge betragter Reitan ikke et øjeblik hele det freudianske begrebs-system *udefra* el. reflekterer over den psykoanalytiske erkendelses grundlag og grænser. Enhver psykologi må nødvendigvis forudsætte 'det psykiske' som sit givne emneområde og er derfor ude af stand til at "forklare" dets tilblivelse; men Reitan tror at kunne forklare sjælelivets begyndelse ud fra driften (s. 120f)(som om der kunne være nogen 'rene' drifter forud for og uden om en forestillingsstrukturering). Han løber her ind i et begrundelsesproblem uden at se det, og det viser sig da også konkret, at han ikke kan give en erkendelsesteoretisk konsistent redegørelse for jeg'ets psykogenese (gennem identificeringer) uden at forudsætte et subjekt (s. 124, 129). – Reitan tilsigter ingen "forbedring" af freudiansk teori, men en "dekonstruktion" er bogen mindst af alt (sådan som Bo Møhl hævdede i en noget hastig anmeldelse i *Psykolog Nyt*).

Hvad Reitan derimod fremfor alt vil, er at påtale Freuds "tavshed" om *moderens* afgørende betydning, som ydre muligheds-betingelse for den "selvtilstrækkelige" narcissisme. Så vidt så godt, men hvor vil han egentlig hen med det tilbagevendende tema "problemet med moderen"? Hvor hans interpretationer af Freuds "cases" er begavede og spændende, må man desværre konstatere, at han i sine endelige konklusioner er på niveau med den 70'er-feministiske Freud-kritiks platituder: *Freud var patriarkalsk*, og derfor var han blind for både den 'arkaiske moders' store betydning og for fædrenes synder!

Den Freud'ske kønsanalyse gennemgås ikke, men underkendes (argumentationen findes måske i de 620 udeladte sider? ...). Hvad Freud eksplicit skriver om psykoseksuel kvinde-lighed, gengives kun let distancerende – el. tilstræbt udleverende (s. 165ff). Og når Reitan afbryder Freud-læsningen og fremsætter sin egen mening, fremstiller han kvinden og barnet som passivt-reaktive, 'uskyldige' væsener – begges "angivelige (!) narcissisme" er således blot "en funktion" af de andres (:hhv. mændenes og forældrenes) "idealisierende kærlighed" (s. 99). Glemte er hvad, Reitan selv skriver om begæret efter at blive begæret; og sammenhængen mellem kvindelig narcissisme og do. masochisme bliver slet ikke nævnt, lige som deres fælles baggrund i post-oidipale passive driftsmål bliver affærdiget med en dybt sub-freudiansk flovse om, at "kvindelig passivitet" jo bare er en "effekt af kvindeopdragelsen" (s. 166). Det må være dét, forlaget mener med, at "Reitan er opmærksom på samfundet udenfor (!) Freud ...", men i sin tro på "opdragelsen" synes han nu at have glemt Marx' III. Feuerbach-tese!

På linje med den alt for omtalte Alice Miller synes Reitan at mene, at Freud svigtede børnene ved at opgive "forførelsesteorien" (s. 166), og at han i hvert fald siden ikke kunne komme overens med spørgsmålet om "udenverdenens psykologiske betydning". Barnets, dvs. drengens (!), seksualitet er et produkt af den normale 'overdrevne' moderkærlighed – men andetsteds tales der om at være 'seksualobjekt for Den Anden', hvilket er noget ganske andet (!), da "den Anden" kun eksisterer *for barnet* som en funktion af subjektive projektioner. Reitan bruger her lacanianske begreber på en indforstået, men underbestemt og inkonsistent måde – i opfattelsen af den psykiske virke-lighed som en afspejling af familiale, opdragelsesmæssige og socio-kulturelle realiteter (som han kritiserer Freud for at negligere – og selv overser det når Freud henviser til dem!) går han nemlig fejl af de væsentlige indsigter i den strukturelle psykoanalyse.

Som det fremgår af bogens dedikation, er Reitan i sit eget liv godt klar over betydningen af Fader-Navnet, den døde fader – som aldrig mangler. Dette er helt efter bogen (:Lacans), men Reitan er ikke i stand til at reflektere dette vilkår teoretisk i teksten. "Freuds narcissisme" er klart et opgør med en *symbolsk* fader-figur (:Freud) og dennes "undladelser, fortællinger og mangler" (s. 148), alligevel ser Reitan kun de *reelle* fædre, deres nærvær el.

fravær, deres "despoti", kort: "fædrenes fejl ... som mennesker og som opdragere". (ibid.) – Hvorfor dette "j'accuse!'"? Modstykket til "faderens fejl" er "den "præoidipale moders" psykiske betydning" – hvorfor denne ensidighed og asymmetri? Drengens Oidipus-kompleks er et produkt af moderens kærlighed – og faderens had og skinsyge (s. 150). Hvis Reitan havde skænket *pigens* Oidipus-kompleks en tanke, måtte han vel være kommet frem til i det mindste: moderens "forførelse" (gennem "Anlehnung") og faderens "forførelse" (i Oidipus-situationen), moderens fejl, mangel og svigten, såvel som faderens. Men i sin grove forsimpning kan Reitan slet ikke få plads til pigens udvikling. Beskyldningen om, at Freud éndimensionalt så kvinde-ligheden som blot kvantitativt forskellig fra mand-ligheden, rammer ham selv som en boomerang! (s. 166f). Af Freuds "Om den kvindelige seksualitet", som Reitan citerer, fremgår mødrenes "kastrende" undertrykkelse af døtrene – noget der også understreges af *Chasseguet-Smirgel*, som Reitan inddrager som korrektiv til Freud, og som vel mere end nogen anden har fremhævet den præoidipale moders betydning. Men ikke ét ord om *mødrenes* "fejl"! Er *de* blot ansvarsfrie agenter for "partriarkatet" el. "borgerskabet"?!

Ja, var det hele så simpelt, som den social-realistiske snusfornuft mener, var der slet ikke brug for nogen psykoanalyse ... Denne anmelders konklusion er, at for en kongenial og selvstændig fremstilling af den Freud'ske kvindepsykologi er Juliet Mitchells bøger stadig uovertrufne!

Slutkapitlets svagheder bør imidlertid ikke overskygge bogens øvrige gedigne lødighed, akademiske soliditet og mange kvaliteter – hvoraf afslutningsvis skal nævnes en vigtig videnskabsteoretisk pointe: det Freud'ske "Nachträglichkeit" princip, som Judy Gammelgaard fremhævede på Freud-konferencen 2/2'89, afgrænser psykoanalysen fra enhver iagttagende el. eksperimentel psykologi. "Hvad der i et individs liv sker af betydningsfulde, eventuelt patogene, begivenheder, kan ikke i nogen direkte forstand blive genstand for observationer eller eksperiment; traumatiske effekter viser sig først bagefter, og deres årsager kan i reglen kun fremgraves analytisk." (s. 36). Som svar på Inger Bernths indlæg på samme konference kan man derfor sige, at man ikke uformidlet kan bruge empirisk spædbørnsforskning som argument imod Freud – lige så lidt som Freuds psykoanalyse gør andre psykologier illegitime. De er ikke uden videre kommensurable, for de befinder sig ikke i et fælles "logisk rum".

80'ernes megen narcissisme-snak har alt i alt fået et teori-stærkt eftermæle af blivende værdi.